

- [Arnīs Terzens, 'Kabinets': 'Latviešu unikālā reliģija' \(saruna ar Evu Mārtužu; fragmenti\)](http://www.delfi.lv/news/comment/comment/arnis-terzens-kabinets-latvies-u-unikala-religija-saruna-ar-evu-martuzu-fragmenti.d?id=42349466)<http://www.delfi.lv/news/comment/comment/arnis-terzens-kabinets-latvies-u-unikala-religija-saruna-ar-evu-martuzu-fragmenti.d?id=42349466>
- – Vienmēr ir interesanti aprunāties ar studējošiem cilvēkiem. Tiesa, jāatzīst, bija grūti iedomāties, ka studenta lomā būsi tieši tu?
 - Patiesību sakot, es arī pati brīnos par to, ka atkal esmu studente. Varētu jautāt – kas man vēl pietrūkst šajā dzīvē, vai ne? No malas raugoties, it kā nekas, visa jau gana. Bet, manuprāt, dzīvē visbūtiskākā parādība ir iekšējais nemiers, alkas pēc kaut kā, kas, visdrīzāk, ir tieši jaunas zināšanas. Acīmredzot tā ir vēlme kādā jomā vairs nebūt diletantam, kļūt kādu nieku gudrākam, apgūt to jomu profesionāli. Un tad cilvēks iet mācīties. Es tagad jau trešo reizi dzīvē esmu studente.
 - Šķiet, esi izvēlējusies laikmeta prasībām krietni vien nepraktisku jomu, proti, tā nav ne jurisprudences, ne biznesa vai vēl jo mazāk banku postošo zinību joma. Patiešām, jājautā – kāpēc tieši teoloģija?
 - Naudas laiks manā dzīvē jau pagājis, ekonomikas un rēķināšanas laiks ir pagātnē, savukārt domāšanas laiks nebeidzas nekad. Teoloģija liek domāt, redzēt un saprast to, kā vispār veidojusies domas vēsture. Esmu mēģinājusi vismaz pati sev noformulēt to, kas tad īsti ir teoloģija. Vispirms tātad to nedrīkst sajaukt ar reliģiju. Un teoloģija kā zinātne ir vai nu filosofijas apakšbrunči, vai filosofijas kronis.
 - Proti, reliģijas atšķirība ir tā, ka tā nav zinātne, bet gan kaut kas fantastikai jeb pasaku žanram pielīdzināms?
 - Tieši to arī stāstu savai mazmeitai, kurai pirmajā klasītē it kā labprātīgi, bet faktiski it kā ar pistoli, kas pielikta pie deniņiem, jau jāmācās kristietības vēsture. Un, kad viņa jautā, kāpēc viņai tas jādara, es skaidroju, ka bērniem vienmēr vajadzīgas skaistas pasaciņas, jo, mācoties pirmajā klasītē, vēl jau gluži neesi tālu izskrējusi no savas bērna gultiņas. Ko lai citu saku? Protams, ir smieklīgi to visu stāstīt cilvēkiem mūsdienās, kad jau sen pārliecinoši pierādīts, ka tā ir absolūta nerealitāte, pat aplamība, un sen jau pienācis laiks izdomāt kādus citus veidus, kā kaut ko vēstīt bērniem par šo mītu, teiku un tēlu pasauli, ko kāds vēlāk veikli spējis pārvērst reliģijā. Proti, kā un kāpēc tapusi šī labvēlīgā augsne konkrētu cilvēku biznesam... Lūk, bet teoloģija ir zinātne. Arī filosofija tāda ir. Lai gan filosofija, tāpat kā ekonomika un faktiski visas tā dēvētās saimnieciskās jomas, ir saskaitāma, izskaitļojama un atkārtojama. Filosofijai pietrūkst atklāsmes par vienreizīgumu, tā ir racionāla. Savukārt teoloģija piešķir to mazo, netveramo mirkli, kas baudāms tikai sajūtās. Piemēram, rakstot dzejoli vai stāstu, tu sajūti, ka vienubrīd tu vairs neesi tu pats, bet gan kaut kas cits. Lai arī tas ir tikai mirklis, tomēr tas sagādā nerealitātes sajūtas. Un teoloģija, manuprāt, kā zinātne dara šo it kā neiespējamo – rada cilvēka apziņā šo mazo mirkli, ko nav iespējams racionāli izskaidrot. To var mēģināt skaidrot, tostarp arī ar mācību par Dievu un tamlīdzīgi, bet, visdrīzāk, tā ir cilvēka gara absolūta atkāpšanās no fiziskā ķermeņa, nokļūšana uz mirkli citā realitātē. To var dēvēt arī par ticību vai vienalga ko, bet to nav iespējams racionāli izskaidrot. Tas ir tikai aprakstāms. Tikai mans pārdzīvojums, ko nekādi nevaru ielikt kādā citā.
 - Bet, ja tu saki, ka teoloģija ir zinātne, tad tai jābūt racionāli izskaidrojamai. Pretējā gadījumā tā tad tomēr nav zinātne tajā izpratnē, kā mēs to mūsdienās saprotam.
 - Kā zinātne tā ir racionāla un izskaidrojama, bet līdz tai smalkajai robežai, aiz kuras paliek vieta tikai tavam individuālajam pārdzīvojumam. Var sistematizēt un izstāstīt reliģiju vēsturi, un var racionāli vēstīt arī par reliģiju antropoloģiju, kas starp citu skaidri un gaiši parāda, ka visas – pilnībā visas reliģijas ir pilnībā līdzvērtīgas, proti, neviena nav kaut kādā ziņā labāka, pārāka vai ekskluzīvāka un neviena nav zemāka par zāli. Katrai ir sava interesantā vēsture un savs ideoloģiskais jeb mistēriskais veids, kā saturēt kopā cilti, tautu, valsti. Visbeidzot, ģimeni. Ja to noklusē, un tas tā patiešām noticis un notiek joprojām, veidojas pilnībā nepareizs priekšstats par to, kas

Ziņo redaktoram!oo

Citēt un atbildēt

• kas notiek valstī un baznīcā, kādas ir to savstarpējās attiecības. Mani, piemēram, ļoti sāpina fakts, ka mūsu valdība un Saeima joprojām noraida latviešu ticības kopēju centienus, apgalvojot, ka viņiem, raugi, prioritāras ir kristīgās vērtības. Ja raugāties gluži zinātniski, no reliģiju antropoloģijas un socioloģijas viedokļa, redzam, ka katrai valstij, katrai tautai ir sava reliģija, kas to vispār veidojusi par kaut kādu garīgo kopumu. To pauž arī visas atbilstošās Apvienoto Nāciju Organizācijas deklarācijas, kas aizstāv katras valsts savu īpašo ticību, savu īpašo kultūras vērtību. Tieši tāpat to aizstāv visi Eiropas likumi, paužot, ka katrai tautai ir tiesības piekopt savu īpašo reliģiju, gluži tāpat kā attiecībā uz valodu. Bet mūsu valsts nezina kāpēc atsakās baudīt šo pašcieņu, deklarējot kaut kādas svešas reliģijas vērtības. Proti, pati augstprātīgi atsakās no šīs objektīvās vienlīdzības, no plurālisma.

– Valsts varbūt atsakās kaut kā sevišķi izcelt to mūsu pašu reliģisko domu, bet katrā ziņā tā to vismaz neapkaro, neaizliedz un nevienam par to nevajā. Kas, salīdzinājumā ar labi zināmo vēsturisko kristietības agresivitāti, tomēr arī laikam nav maz.

– Tas, protams, nav maz. Bet valsts to neatzīst par mūsu kultūras sastāvdaļu.

– Vai tad kaut kas var kļūt par kultūras sastāvdaļu ar valstiska dekrēta starpniecību? Tā netraucē – sak, lūdzu, darbojieties, aplieciniet, ka esat tik spēcīgi, lai kļūtu par tādu kultūras sastāvdaļu, kas spēj ieņemt savu objektīvo vietu, nobīdot nost to, kas varbūt ir tāda statusa necienīgs.

– Tam var piekrist. Tomēr ir viens "bet". Un tās ir šīs ANO un Eiropas deklarācijas, kas jāiekļauj Latvijas Kultūras ministrijas veidotajā Latvijas Kultūras likumā. Un šajā likumā, kas vēl pat nav pilnībā pabeigts, izmantojot dažādus viltīgus paņēmienus, šie punkti par savas tautas reliģijas jeb tā dēvētās etnoreliģijas atzīšanu jau ir izņemti laukā. Vai patiešām tagad paši savām rokām jau gluži oficiāli vēlamies atteikties no sava mantojuma, savas kultūras bagātības, kas turklāt pasaules kontekstā patiešām ir kaut kas ļoti īpašs? Kaut vai ar to, ka latviešu Dievs ir viens no vishumānākajiem, jo nevienam nenogalina. Tā vietā viņš visu audzē un briedina par skaistu un labu. (..) – Tātad savās teoloģijas studijās tu izteikti specializējies tieši uz latviešu reliģijas jeb faktiski pasaules uzskata zinātnisku pētīšanu?

– Jā, tas ir viens no galvenajiem virzieniem un dzinuliem pamazām iet prom no mūžīgā diletantisma. Otrkārt, rakstot romānu "Pētera zvērests" un pētot baltu vēsturi, atskārtu, ka pamazām pārvēršos izmeklētājā, kurš ārkārtīgi alkst uzzināt iespējami vairāk par savas tautas vēsturi, par to, kas īsti mēs, latvieši, esam, kāpēc tieši mums ir šīs unikālās tautas dainas, kurās ietverta ģeniālā dzīves dziņa, attieksme, un – kas tad īsti ir tas mūsu, latviešu, Dievs. Kur un kurā brīdī mēs viņu esam pazaudējuši, kurā ceļmalā esam nometuši?

– Mums iedots cits, sak, kāpēc gan vajadzētu meklēt vēl kādu?

– Un kas ir tas cits? Patiešām, kas tas vispār ir? Izrādās, mazas, Āzijas nomalē mītošā tautā dzimušas reliģiskas idejas integrācija jeb faktiski mākslīgi instalācija citās kultūrās.

– Teoloģiski un zinātniski pareizāk pat būtu teikt tā – varmācīga uzspiešana.

– Un svarīgi saprast arī veidus un metodes, kādā veidā šī reliģija sev nodrošinājusi ekskluzivitāti noteiktā daļā pasaules. Patiesību sakot, krietni vien glēvi. Jo, piemēram, attiecībā pret Ķīnu, Indiju, Japānu šī mācība tik vien varēja, kā puslīdz līdzvērtīgi sarunāties, klāstot savas idejas, bet neko neiespēja padarīt, ja tur tās neņēma par pilnu. Tāpēc, ka tur pretim bija pietiekami liels spēks, lielas ļaužu masas ar savām kultūras un reliģiskajām tradīcijām. Toties tur, kur pretim stājās mazāka apjoma tautas, kurās varēja ienākt ar savu ekskluzivitātes ambīciju, apsūkājot visus par barbariem un visādi citādi nepilnvērtīgajiem, viņi jutās ļoti vareni. Šīs divas attieksmes vairāk nekā skaidri apliecina, ka tā ir tikai un vienīgi cīņa par ietekmi un varu. Tagad

Ziņo redaktoram!

lasot Romas katoļu vēsturi, atradu dokumentus, kuros pausts šaušalīgais viņu pārdzīvojums par to, kā atdalījies pareizticīgais zars, un tāpēc viņi, raugi, vairs nevalda pār visu pasauli. Neskatoties uz to, nākamo divsimt gadu laikā viņi tik ļoti turpināja savas aplanības, ka atdalījās vēl viens zars, proti, radās luterānisms, un atkal viņi kļuva vājāki, un atkal galvenokārt pārdzīvoja tieši to. Šis viens teikums, kurā paustas bažas, ka "mēs vairs nepārvaldām pasauli", vairāk nekā skaidri apliecina, ka tam pamatā ir tikai kailas varas ambīcijas, ko spēj nodrošināt mistērisks ideoloģiskais pamats.

– Vai šāda informācija arī tev palīdz labāk izprast pamatuzdevumu, proti, latviešu reliģisko ideju un tās pazaudēšanas iemeslus?

– Svarīgi, ka cilvēkiem ir prāts, ka viņi domā arī paši. Savu teoloģijas studiju pirmajā semestrī speciāli izvēlējies pētniecības tēmu par Luteru un zemnieku karu no 1524. līdz 1526. gadam. Luters, kurš patiesībā sākotnēji nemaz nevēlējās būt nezin kāds reformators, vienkārši pauda savu cilvēcisko protestu pret Romu un to, ko redzēja sev visapkārt. Vācu zemnieki noticeja Luteram, uzskatot, ka viņš būs tas, kurš beidzot atdos viņu veco ticību un izglābs no absolūti izvirtušās, bezkaunīgās Romas.

Diemžēl, Luters viņus pamatīgi pieviļ. Jo viņam ir tikai sava fanātiskā ideja, savs Dieva redzējums, un viņš zemniekiem uzsauc – jūs, pagāni, neesat tie, ar kuriem es iešu kopā. Un izcēlās karš, kurā divu gadu laikā nogalināja vismaz simt trīsdesmit tūkstošus cilvēku. Vācieši nogalināja vāciešus kāda viņiem pilnībā sveša dieva vārdā. Piemēram, vienā ciemā visiem zemniekiem izdūra acis un tādus palaida, lai iet kur grib, un neviens nedrīkstēja viņiem palīdzēt. Lūk, un es gara acīm redzu to seno cilvēku, kurš jau ir garīgi nobriedis tam, lai mēģinātu novelt no saviem pleciem šo varmācīgi uzinstalēto svešķermeni, kas viņam nav pieņemams. Bet viņu fiziski sakauj, nogalina. Šis darbs man pašai ļoti patika, tas mani pamatīgi satrieca, palīdzēja vēl vairāk atvērt acis. Jo būtībā tas ir jaunums. Oficiālā vēsture par to klusē. Par to var uzzināt, tikai izlasot paša Luteru rakstu lapaspuses, kas, protams, gluži apzināti nav padarīta par sevišķi populāru lasāmvielu... Patiešām vēl nezinu, ko ar šo un līdzīgu informāciju vispār darišu, bet man ir liels prieks, ka kaut ko tādu esmu sev atklājusī.

– Kas ir tie avoti, kurus tu pēti? Noprotu, darbiņš tāds nepateicīgs, jo, atceros, savulaik sarunā rakstnieks Jānis Lejiņš pauda, ka ātri vien sapratis to, cik rūpīgi un apzināti kristieši rediģējuši hronikas un slēpuši, pat iznīcinājuši, dokumentus un liecības, kas viņiem neglaimo.

– Šajā ziņā varu teikt lielu paldies Teoloģijas fakultātei, kas piešķir šo iespēju. Jo jau tagad mums izaugusi pilnībā cita jaunu zinātnieku paaudze, kas izpētījusi visdažādākās cilvēka attīstības peripetijas. Fakts, par kuru pirms mirkļa runāju, piemēram, pašā Vācijā ir pamatīgi izpētīts. Latviešu valodā Luteru raksti tieši saistībā ar vēršanos pret zemniekiem, protams, nav tulkoti. Vārdu sakot, laiki ir pamatīgi mainījušies. Arī teoloģijā iestājies divdesmit pirmais gadsimts. Tiesa, šīs daudzās durvis pavērušās tikai teoloģijas fakultātēm. Baznīcas tās joprojām tur stingri ciet, sak, jūs, teologi, tur tad cīnieties, bet mēs stingri paliekam savos ierakumos. Mācieties, studējiet, tikai nenāciet to visu stāstīt baznīcā, jo cilvēki tam nav gatavi un pat nemaz nevēlas kaut ko tādu dzirdēt. Viņiem ir vienkāršāk un vieglāk gluži kā vīnstīgai vīties apkārt ap kādu, kurš skaidro un norāda, kā jādomā. Esmu pārliecināta, ka latvieši vai nu jau ir pārauguši, vai arī ļoti drīz pāraugs šo vīnstīgas līmeni. Tāpat, kā valodas jautājumā, arī šajā ziņā latvieši ir pielīdzināmi krūmiem, kurus ziemā līdz zemei noliec sniegs, bet tad tas izkūst, un krūmi burtiski atkal ar joni, ar milzīgu atsitienu iztaisnojas un sāk zaļot vēl pamatīgāk. Tāpēc, manuprāt, mums ļoti lielisks atsitiens jeb atspēriens punkts ir nesenā valodas referenduma balsojums. Tam noteikti jau drīzākā laikā jāat

Ziņo redaktoram!oo

Citēt un atbildēt

• Tam noteikti jau drīzākā laikā jāatbalsojas daudzkārt nopietnākā līmenī un izpausmē.

(..) – Ko vēl tu apgūsti un sāc labāk izprast, pateicoties šīm studijām?

– Piemēram, ļoti interesantas bija lekcijas par kristiešu tā dēvētajiem apokrifiem. Jeb to, kā savulaik viņi izplatījuši savas idejas. Proti, nemitīgi un uzstājīgi gājuši visapkārt, stāstījuši savu pasaku tik

ilgi, kamēr ļaudis tam arī notic. Tagad mēs zinām, ka boļševiku Padomju Savienība tieši tāpat veidoja savu mītu vēsturi, nezin no kurienes izceļot kaut kādus varoņus, viņu veikumu, vispār kaut kādus notikumus, kuriem, kā vēlāk izrādījies, ar patiesību nav itin nekādas saistības. Sevišķi tas skar 1905. gada notikumu atainojumu, kas vispār, manuprāt, vēl ir pamatīgas vēstures un literatūras pētnieku izpētes objekts, lai tajā visā ieviestu kaut ko līdzīgu patiesajai ainai. Tas pats sakāms par kristiešu apokrifiem, kur arī vēl joprojām ir daudz pētāmā un salāgojamā ar patiesību. Un mums fakultātē patiešām ir iespējas ļoti nopietni pētīt arī to, kā vēstures gaitā veidoti šie dažādie mīti.

– Bet, atkal atgriežoties pie latviešu reliģiskajām tradīcijām, jāatceras arī tas acīmredzot sabiedrībā pietiekami izplatītais viedoklis, ka arī dievturība patiesībā ir tikai mīts jeb mākslīga konstrukcija, kas radusies Latvijas pirmās brīvvalsts laikā. Un tieši tāpēc tā nav un nespēj kļūt par visas tautas reliģiju.

– To es vēl tikai pētīšu. Lai gan jau tagad varu pateikt, ka mani ārkārtīgi fascinē Ernesta Brastiņa personība. Viņš būtībā bija pirmais, kurš vērsa uzmanību uz to, ka mūsu zemē ir milzīgs daudzums ar sentlatviešu pilskalniem, kas tagad apauguši ar kokiem un krūmiem, tādējādi simbolizējot to, ka tauta pati aizmirst savu vēsturi. Brastiņa izpildījumā tas faktiski bija izmisīgs mēģinājums parādīt, ka latviešiem vispār ir pašiem sava reliģija. Viņa izveidotā "Dieva dziesmu grāmata" ir gana apjomīga, lai mūsdienās to varētu uzskatīt par pietiekamu, reālu, autentisku materiālu un pētītu šodienas teoloģijas kontekstā. Tur absolūti nav nepieciešams radīt kaut kādus mītus vai konstruēt jaunu reliģiju, tikai atliek pamatīgi izpētīt un atcerēties, kāds ir bijis mūsu Dievs.

– Par to jau laikam arī tas jautājums, proti, vai tāds vispār ir bijis?

– Autentiskie dainu materiāli mums skaidri apliecina, ka tāds ir bijis.

– Bet tu jau pati mirkli iepriekš teici, ka katrai tautai, katrai ciltij bijis savs dievs. Savukārt latvieši kā tauta objektīvi noformējušies tikai gluži nesen. Kā mēs varam runāt par kādu lielisko latviešu dievu, ja tās pašas dainas tapušas laikā, kad te mita tikai neskaitāmas ciltis?

– Bet dainas nesniedz cilšu aprakstu, it kā uzsverot, ka vienā pagastā ir viens dievs, otrā cits...

– Es saprotu. Bet mans jautājums bija tāds: dainās ietvertais pasaules uzskats jeb pasaules izpratne ir kaut kas viens, savukārt konkrētas personas un tās pielūdzēju tapinātā dievturība atkal kaut kas gluži cits, proti, kaut kas tikpat sakonstruēts un mākslīgs, kā jebkura cita reliģija. Vai šajā aspektā tev nerodas nekādas izteikti zinātniska rakstura šaubas?

– Visdrīzāk, viņš patiešām gribēja atjaunot to, kas mums jau ir bijis. Vai viņš gāja vis pareizāko ceļu – tas jau būs cits jautājums. Bet arī šodien, kad mēs visi kopā dziedam dziesmusvētkos, tā ir izteikta lūgšana par mums, par mūsu dvēseli, par baltu dvēseli. Tieši tik grandioza mēroga lūgšana arī satur kopā tautu. Ja tagad jautā tā: ar ko latvietis aiziet pasaulē? Kas ir pirmā atbilde?

– Ar parādiem Starptautiskajam valūtas fondam!

– Jā... Es domāju citādi. Proti, kas notiek tur, uz kuriem latvieši aizbrauc strādāt un dzīvot. Nav taču tā, ka tad, kad viņi ir paēduši un apģērbusies, viņi iet piedzerties un krīt grāvī. Nav tā! Tā vietā tur veidojas tautas deju ansamblī un kori. Tieši tas ir tas garīgais trijstūris virs mūsu galvām, kas mūs vieno gan tur, gan šeit. Un šajā ziņā no reliģijām man ļoti patīk jūdaisms, kurā varam saskatīt daudz līdzīga ar mūsu reliģiju. Atceros jau pirms daudziem gadiem Franks Gordons publiski atzina – ja es nebū

Ziņo redaktoram!oo

Citēt un atbildēt

• ja es nebūtu žīds, es būtu latviešu dievturis! Mums, piemēram, visas senās tautas svinamās dienas ir gluži līdzīgas. Bet tas, kurš spējis sevī saglabāt seno ticību, savu seno dievu, tas arī šodien sevi ir saglabājis, nav izplūdis pasaulē, kā, piemēram, kaut kāds jocīgais amerikānis. Tāpēc žīds arī šodien ir kārtīgs žīds un nekas cits. Tieši tāpat, ja latvieši paturētu to savu seno, ja tas pats Brastiņš paspētu no sava darba izveidot savu latviešu Toru, mēs arī būtu tādi. Un es katrā ziņā latviešiem to novēlu, proti, izveidot savu personīgo garīgā pamata apkopojumu, uz kuru var balstīties jebkur un jebkad, vienalga,

kurā pasaules malā esam izkaisīti.

– Tad jautājums acīmredzot ir par to, kāpēc mēs to neesam iespējuši?

– Brastiņš mēģināja, viņš daudzsološi uzsāka, bet karš pārtrauca. Tad nāca padomju okupācija. Turklāt viens no latviešu teologiem - Grīslis trīsdesmitajos gados to situāciju komentēja, sakot aptuveni tā – tur, kur luterāņi un katoļi ir nolaidīgi, uzrodas Brastiņš ar saviem skaistajiem latviešu svētkiem un mierīgi mūs izkonkurē. Tas bija tajā laikā, pirms vēl Brastiņš gluži personisku motīvu dēļ sastrīdējās ar Kārli Ulmani. Tas gan ir it kā gluži cits temats, bet gribu tikai piebilst, ka šajā ziņā tā ir milzīga Ulmaņa vaina, ka viņš ļāva personiskajam ietekmēt valstiskuma lietas, kas, jāatzīst, viņam nemaz nebija raksturīgi... Lūk, un, ja jau pat kristiešu baznīca tajā laikā bija nopietni nobijusies no Brastiņa skaistā latviskuma, tad laikam mums tomēr jārunā par gluži nopietnu sākumu.

– Tāpēc saku, ka, šķiet, šeit jebkurš pajautās – un kur tad ir latviskās reliģijas sevišķais spars un spēks, ja to tā var apturēt un nomākt?

– Dziļākajā būtībā latvietis ir tik ļoti saaudzis ar dabu, tostarp mūsdienās arī ar pilsētu, kā to apliecina Aleksandra Čaka dzeja, kas vērtējama kā jaunas tautas dainas jeb faktiski pilsētas dainas, ka viņam nemaz neko vairāk nevajag, kā tos tradicionālos rituālus astoņas reizes gadā. Kā to dara visas tautas, bet, protams, ar savu īpašo pieskaņu. Tostarp, piemēram, franči jau pagājušā gadsimta divdesmitajos gados tik ļoti novērtēja šo mūsu fantastisko saglabāto kultūru, ka tam par godu pat izdeva speciālu apkopojošo pētījumu trijos sējumos, vārda visticšākajā nozīmē sa- jūsmīnoties par mūsu etnogrāfijā sastopamo ģeometriskā ideālo proporciju, tā dēvēto zelta griezumu, kas nav novērojams nevienai citai tautai. Franči to novērtēja par kaut ko tik pilnīgu, ka nav iespējams atrast neko pilnīgāku. Tā bija pasaules atzinība. Un tas, protams, ir lielais jautājums – kas notika Latvijā un kāpēc latvieši paši nostājās pret savu ūnikumu?

– Varbūt tomēr ir kādas būtiskas problēmas ar šīs idejas spēku?

– Ideja ir pietiekami spēcīga. Iespējams, ir problēma ar spēcīgiem vadītājiem, līderiem, kuriem būtu ne tikai nesēja spēks, bet arī adekvāta izglītība. Teoloģijas fakultāte māca faktiski visas pasaules tā dēvētās lielās reliģijas, bet nav neviena, kas mācītu latviešu reliģiju. Tieši tāpēc vienmēr pastāv iespēja jauna cilvēka prātu novirzīt uz kaut ko svešu. Vispār pat var jautāt tā: ar ko mūsu Teoloģijas fakultāte ir ievērojama jeb atšķirīga pasaules teologu acīs? Vai ar to, ka mehāniski tiražē līdzīgas shēmas, kā to dara citas visā pasaulē, tā varētu kļūt unikāla? Manuprāt, tieši ar šo jauno attieksmi, ko deklarējusi gan ANO, gan Eiropas Savienība, mūsu Teoloģijas fakultāte, atrodot vietu latviešu reliģijas pētīšanai un mācīšanai, varētu kļūt par ievērības cienīgu mācību iestādi pasaules kontekstā. Bet, laikam ir šis jautājums – ko darīt tad, kad esi pabeidzis šādas mācības? Vai ar latviešu Dievu mūsdienās var pelnīt naudu? Nevar. Bet ar citiem var. Lūk, un kāds tad ir tas mūsu godaprāts tieši šajā jautājumā? Tiesa, nevar noliegt, ka fakultātē pasniedzēju vidē virmo ļoti veselīga, kritiska, domājoša gaisotne, un varu atzīties, ka iepriekš nekad neesmu bijusi tik kritiski noskaņota saistībā ar reliģiju jautājumiem, kāda esmu kļuvusi pēdējā pusgadā, studējot Teoloģijas fakultātē. Un, iespējams, tas vairs nav tik Ziņo redaktoram!

• Un, iespējams, tas vairs nav tik maz.

(..) – Vai vispār ir kāda mācību iestāde jeb vispār kāds, kas mācītu tieši latviešu reliģiju?

– Nav. Tas pa kriptiņām jāsalasa no tā, kas kaut kur izmētāts. Ir cilvēki, kuri nodarbojas ar apzināšanu un apkopošanu, piemēram, Agita Misāne Zinātņu akadēmijā, Valdis Muktupāvels Kultūras akadēmijas paspārnē, bet vispār šādu cilvēku nav tur, kur viņiem būtu jābūt. Ir jau arī saprotams, ka teologiem ir goda lieta sagatavot pašiem savas ticības sludināšanas speciālistus, bet esmu stingri pārliecināta, ka nedrīkst būt tā, ka universitātes, kas nes Latvijas vārdu, Teoloģijas fakultātē nav latviešu reliģijas mācību kurss.

– Viena lieta varētu būt šāda aspekta zinātniskas studijas, bet svarīgs jau arī pats pētāmais objekts, proti, vai patiešām latviešiem ir tāda pašiem sava reliģija visspēcīgākajā šā jēdziena izpratnē?

– Ir – dainas, pasakas, folklorā.

– Vai folklorā un dainas patiešām vērtējamas kā reliģija?

– Ja Brastiņš mēģināja to tā pasniegt, un, kā jau teicu, ar to spēja kļūt par nopietnu konkurentu kristiešiem, tad pēc tā pārrāvuma nebija neviena, kurš spētu šo darbu nest tālāk. Tiklīdz atbrīvojāties no bolševikiem, ārkārtīgi sparīgi sarosījās kristieši, sūtot savus cilvēkus mācīties uz Vatikānu, Poliju, Franciju un citām valstīm, lai viņiem būtu garīgais spēks. Ar latvisko mantojumu to neizdarīja. Varam droši jautāt, piemēram, arhibīskapam Vanagam, kurš bērībā dejojis tautas deju ansambli, lasījis latviešu tautas pasakas un iepazīnis folkloru, kāpēc viņš vēlāk visu savu gudrību un prātu atdevis šai svešajai ideoloģijai, kas mums uzspiesta tieši tāpat, kā gribēja un joprojām grib uzspiest krievu valodu kā otru valsts valodu? Tāpat Juris Rubenis, kurš arī absolvējis Teoloģijas fakultāti un arī pieslēdzies šai faktiski austrumnieku reliģiskajai meditācijai. Viņiem un vēl daudziem citiem patiešām gaišiem prātiem jājautā – kāpēc jūs ejat tos svešos ceļus, bet nemeklējat un neatrodāt savus latviskos?

– Nevienam neaizstādot, tomēr joprojām paužu bažas par tās latviskās reliģijas objektīvo spēku, kas acīmredzami nespēj – vismaz mūsdienās – iekarot pietiekami plašu aprindu sirdis.

– Paņemot jau paņem, jo savā būtībā mēs visi esam dievturi...

– Pasaki to acīs jebkuram mūsu kristiešu baznīcas apmeklētājam! Un tad paklausies atbildes.

– Bet viņš vienalga dzied tās tautas dziesmas un dejo tautas dejas. Visbeidzot – kas tad ir visi tie, kuri piedalās dziesmusvētkos? Mēs redzam, jā – kristiešiem ir grezni tērpi, skaisti rituāli un tamlīdzīgi. Bet mums tā visa patiesībā ir vēl vairāk. Un mums tas ir harmoniskāks, cilvēka būtībai tuvāks. Mēs to uztveram tik ļoti dabiski un tieši, ka vienkārši nepaceļam līdz reliģijas līmenim. Brastiņš savulaik to ieraudzīja, uzskatot, ka to ir vērts pacelt. Tiesa, es tomēr uzskatu, mums to drīzāk jāspēj padarīt par absolūto kultūras vērtību, nevis tieši par kaut kādu reliģiju. Kas tad ir, piemēram, Jāņu svinēšana? Tas jau ir īsts, dabisks rituāls, visas tautas lūgšana, masveida parādība. Mums ir konkrētas vietas, kur sapulcējas pat simtiem cilvēku. Tā jau ir tā dzīvā dabas baznīca.

– Proti, latvieši ilgstoši dzīvojuši svešās drēbēs, bet spējuši saglabāt savu dvēseli. Pārnākot mājās no baznīcas, viņi novelk tās drēbes, uzvelk savus tērpus un sauc bērnu nevis piekristītajos, bet paši savos vārdos. Vienu dienu nedēļā viņi it kā pakļaujas tam svešajam, bet sešas dienas vienalga ir paši. Un plus vēl tas, kas man šķiet ārkārtīgi apšaubāms, proti, šī nemitīgā lūgšana jeb kaut kā izlūgšanās no kaut kā. Cik nu zinu to mūsu folkloru un dainas, tad tur absolūti nav pamanāma šī patiešām svešā parādība.

– Jā, tas ir svešvārds. Latvju dainās vārdiņa "lūgt" gandrīz nav. Tā dēvētajā Teodīcija mācībā par ciešanām un ļaunumu pētīts, kā var sasaistīt kristiešu Bībelē, kas tālād apraksta vienas konkrētas tautas leģendas, pausto ar holokaustu. Secinājums ir tāds, ka šī tauta visu laiku kaut ko lūdz un kaut ko upurē. Un Vecajā Derībā tā upurē patiesību tā vārdā, lai varētu izveidot savu valsti. Viņi Ziņo redaktoram!

- Viņi savāc visu līdzās esošo tautu mītus, no tiem izveido savu versiju, vai vēl trakāk – vienkārši rada jaunus mītus paši par sevi. Mūsdienu zinātne jau sen pierādījusi, ka lielākā daļa no tiem vispār nav bijusi objektīvi un fiziski iespējama. Piemēram, nav atrodams neviens fakts, neviens apliecinājums tam, ka šī tauta četrdesmit gadus klejojusi tuksnesī. Vārdu sakot, viņi upurē patiesību savas tautas varenības vārdā, turklāt postulējot, ka tam nedrīkst pretoties, jo tad ikviens, kurš to dara, pretojas savas tautas Dievam, savas tautas stiprumam. Bet Jaunajā Derībā viņi jau upurē konkrētu cilvēku, lai saglabātu savu ticību, lai visi pārējie ar savu humānisma ideju iedīgļiem aizvāktos no viņu acīm. Un tā mēs nokļūstam līdz nākamajam lielajam upurim, proti, holokaustam. Ir daudz konkrētu pētījumu, kam vajadzības gadījumā varu nosaukt avotus un autorus, kas apliecina, ka visus briesmīgākos iznīcināšanas ieročus izgudrojuši žīdi, ka tajā pašā fašistiskās Vācijas armijā vadošos ģenerāļu amatos bijuši žīdi, kuri nenogalināja nevienu savas tautas lielo zinātnieku vai mākslinieku, ļaujot viņiem aizbēgt. Toties viņi upurēja daļu savas vienkāršās tautas, lai rezultātā varētu nodibināt Izraēlu. Tālād atkal – viņi paši sevi upurēja savas valsts nodibināšanas vārdā. Un tagad atzišos, ka tieši tas man šajā

tautā visvairāk arī patīk – viņi veikuši šos upurus, lai spētu noturēt savu identitāti.

– Ja ņemam vērā, kādas ciešanas tas radījis citām tautām, varbūt tas tomēr nav labs piemērs?

– Tas ir gana labs piemērs, lai mēs saprastu, ka mums jātaisa pašiem sava dainu derība, kas mums turklāt faktiski jau ir un kas ir unikāla visas pasaules kontekstā. Un tad, ja kādi citi vēlas, lai taisa no mūsu dainu derības arī savu ticību.

– Vai, tavuprāt, to varētu panākt ar kaut kādām valstiskām programmām?

– Arī ar valstiskām programmām. Bet, pirmkārt, tas būtu attiecināms uz skolu programmām. Lai, pabeidzot ģimnāziju, es varētu atbildēt – ko es zinu par savu latvisko pagātni. Lai zinātu, ka tā vēsture ir nevis vienkārši kaut kādu faktu virknējums, bet tam ir savas kopsakarības.

– Un ko tas cilvēciņš ar šīm zināšanām darīs mūsdienu vidē, ja nākamajā dienā pēc skolas beigšanas viņam galvenokārt jāizdomā, kur viņš dosies strādāt – lielveikalā, bankā vai degvielas uzpildes stacijā?

– Tas ir tas pats gadījums ar vienām drēbēm, ko valkā baznīcā, un kuras tu novelc, kad pārrodies savās mājās, savā ģimenē. Kur jāpelna nauda, tur pelni naudu, kad atnāc mājās, tad lasi savu Toru. Pasaulei vienmēr būs pasaules likumi, bet tev vienmēr būs arī savi, dabiskie. Un tikai tādā gadījumā latvieši neizšķīdīs visā pasaulē, darot visādas muļķības, kādas nesen saskatījos vienā dokumentālajā filmā, kas vēsta par to, kā latviešu misionāri pievērs kristīgajai ticībai iezemiešu ciltis. To skatoties, pārņem milzīga kauna sajūta par latviešiem, kuri atnāk un kādu briesmīgā kārtā nosauc par mežoni, turklāt vispār – nelūgts nāk un mācas kādam virsū. Neapjēdzot, ka tajā brīdī viņš ar to tautiņu džungļos dara tieši to pašu, ko savulaik ar tevi Latvijā darīja tāds pats uzmācīgais kristietis. Un filmā, kas kopumā ieturēta visnotaļ objektīvā manierē un patiešām ir dokumentāla, ir brīnišķīga epizode. Šie latviešu misionāri gluži kā medībās ar helikopteru lido pāri mežiem un raugās, kur var saskatīt kūpam dūmus. Kad ierauga, tad skaidrs – te ir tie mežoni, te mēs tagad laidīsimies lejā. Un nākamajā kadrā iezemiešiem jautā, ko viņi tagad darīs, ja ir tāds veids, kā atklāt viņu apmešanās vietas no nelūgtajiem uzmācekļiem. Viņi smaidot atbild – nekas cits neatliks, mums būs ēdiens jāgatavo naktīs. Tas tomēr ir vairāk nekā šausmīgi – nākt un faktiski ar fizisku spēku uzbāzt citai tautai kaut kādu savu pārliecību. Un mūsdienās to dara latvieši!

– Kā mēdz teikt, visi jau nav vienādi.

– Protams... Katrā latviešu ģimenē var būt savs veids, kā konkrētas dainas, kas faktiski ir mūsu dieva dziesmas, turēt visaugstāk. Iespējams, kāds trešajā paaudzē varbūt izlasīs jaunu un atskārtīs, ka tā viņam patīk labāk

• tā ir atbilstošāka viņa būtībai. Tas viss var plūst un harmoniski mainīties, jo tas, kas ir sastindzis, lemts bojāejai. Un Brastiņa nolūks bija palīdzēt mums saskatīt savās dainās dievību un mainīties, kas faktiski arī ir viņa lielākais nopelns.

(..) – Un kā tev isti klājas Teoloģijas fakultāte ar šiem saviem pētījumiem un uzstādījumiem? Vai nejūti kādu pretdarbību vai vismaz neiecietīgu attieksmi?

– Nē. Uzskatu, ka tur strādā ļoti godprātīgi, zinoši un toleranti cilvēki, kuri pat tajā gadījumā, ja viņiem ir kāda sava ticība vai viedoklis, neļauj tiem dominēt pāri zinātnei. Arī viņi uzskata, ka viss jāizrisina godprātīgi, bez ekskluzivitātes piešķiršanas kaut kam atsevišķam. Man katrā ziņā ļoti patīk diskutēt, bet nekādu pretdarbību gan tur nejūtu. Kā jau to savulaik teicis Aristotelis – cilvēks ar saviem jautājumiem pārliecinoši jādzen aizvien dziļāk stūrī, lai viņš nepārtraukti būtu spiests domāt, cīnīties ar atbildēm. Man ļoti patīk, ja man liek domāt. Un patiesībā man jau arī nav nekā, ar ko varētu salīdzināt, es tikai jūtu, ka man tur ir ļoti interesanti.

– Ko vēlies redzēt kā savu pētījumu rezultātu, proti, kāds darbs no tā taps?

– Maģistra darbs. Lai gan pamatā paliek pašas redzesloka paplašināšana. Kā jau teicu, rakstot savu romānu "Pētera zvērests", sapratu, kas ir tas, kas man šajā kontekstā ļoti pietrūkst. Protams, es varētu arī sēdēt mājās un studēt visus pieejamos avotus, taču ir skaidrs, ka universitāte dod stingrāku pamatu un norādi uz to, kāds ir šo lietu mūsdienu redzējums. Un tur es pētu ne jau tikai savu izvēlēto jomu,

bet secīgi iepazīstu visu, kas saistīts ar teoloģiju. Ieskaitot latīņu valodu, kas man, jāatzīst, ir ļoti savdabīgs priekšmets, kas vismaz ļauj pārbaudīt, kā vēl darbojas mana atmiņa, proti, vai spēju iemācīties katru nedēļu jaunus četrdesmit vārdus. Un tā es, piemēram, uzzināju par apokrifu, kas daļēji iekļauts arī Jaunajā Derībā, kurā stāstīts par Jēzus dialogiem ar Salomi, un kurā viņš aicina cilvēkus nevairoties, jo tajā laikposmā valdīja uzskats par vispārēju pārapdzīvotību. Katrā ziņā no šādas informācijas var izdarīt ļoti daudz dažādus secinājumus.

– Ko tu vari ieteikt kādam, kurš varbūt sirdī jau ir nobriedis, bet neredz virzienu ceļā uz latviskā pasaules uzskata atgriešanu? Ar ko, tavuprāt, būtu jāsāk, kamēr tas vēl nav iekļauts mūsu skolu programmās?

– ...Varētu sākt kaut vai ar Brastiņa lielisko darbu "Mūsu dievestības tūkstošgadīgā apkarošana", lai saprastu reālo situāciju, kas īsti notiek šodien un ko tu pats vari uzzināt. Es saviem bērniem saku tā – dažkārt jāizdara kaut kas, lai zinātu, no kā jāatsakās. Realitātē tā vietā mēs sākam ar to, ka uzreiz jau atsakāmies no savas vēstures, to pat neiepazīnuši. Sevišķi tāpēc, ka bija šie piecdesmit gadi, kuru laikā mums plānveidīgi centās ieborēt, ka vispār esam "kaut kas tāds ļoti nekas", un tagad ir šie laiki, kad izskan paziņojums – ziniet, mums ir tiešais līgums ar Vatikānu, tāpēc nekas cits te nevienam nedrīkst interesēt, jūs, citi, klusējiet, jo mēs te esam tie galvenie. Neskatoties uz citiem absurdiem, noteikti ir arī tāds jautājums – vai tad Latvijai kaut kāds līgums ar Vatikānu ir svarīgāks par ANO deklarāciju? Vai tas ir svarīgāks par Lisabonas līgumu, par Eiropas cilvēktiesībām, ja kāds var man pateikt, ka līgums ar Vatikānu mums noteiks, kas mums ir jāmaca skolās un ko mēs tur nedrīkstam mācīt? Un mūsu varas cilvēku trūcīgā izglītība un pārsteidzošā lepošanās ar šo savu nezināšanu noved pie tā, ka mēs paši grasāmies nogalināt latvieša dvēseli. Pāri tādām līgumam ar Vatikānu neapšaubāmi stāv izpratne par to, ka katras tautas absolūtā oriģinalitāte, absolūtā vienlīdzība ir svarīgāka par šo varmācīgi uzinstalēto ideoloģiju.

– Vai, piemēram, tāda Brastiņagrāmata vispār ir publicēta?

– Par mūsdienām pat nezinu, jo manā rīcībā ir vecais izdevums. Bet Tīmeklī tā ir atrodamā. Vajadzētu lasīt arī Haralda Biezā darbus. Tāpat, līdztekus jau minētajiem mūsu laikabiedriem, to mūsu latvisko identitāti visos laikos lieliski turējusi mūsu astron

Ziņo redaktoram!

• astronomu saime, kas pat cauri visiem padomju laikiem, it kā ļoti kautrīgi, bet vienlaikus pārliecinoši uzturējuši mums raksturīgo dabas ritmu. Es uzskatu, ka tieši viņi visu šo laiku zinātniskā līmenī turējuši latvietību visaugstāk un vispārliecinošāk. Katrā ziņā avotu, kas vēsta par mūsu dievestību, ir daudz, tikai tos vajag zināt. Vai, piemēram, daudzi zina vēl Merķeļa laikā sarakstīto Latvijas vēsturi, ko sarakstījis kāds vācietis un ko latviešu valodā iztulkojis viens no brāļiem Kaudzītēm? Tā visnotaļ skaisti vēsta par mūsu vēsturi, bet mēs taču par to faktiski neko nezīnām.

– Vai tad, kad būsi visu izpētījusi, uzrakstījusi un aizstāvējusi savu zinātnisko darbu, kļūsi par latvietības mācītāju tautā?

– ...Labprāt to gribētu darīt, bet ir jautājums – vai Latvijas valdība ir gatava iekļaut mācību programmās tieši šo Latvijas vēstures sadaļu?

– Bet vai tad tas patiešām būtu darāms tikai ar valdības atļauju?

– Nezinu... Skaidrs ir tikai tas, ka tie, kuri mums ar to arī tagad nodarbojas, piemēram, dievturi, kaut kā pārlietu iedziļinās tikai folklorā, taču absolūti neveido to būtisko virsotnīti, to gara saskarsmi, aiziešanu atpakaļ pie mums pašiem. Varbūt pat nozīmīgāks ir mūsdienu rakstnieku veikums, piemēram, Jāņa Lejiņa triloģija vai Jāņa Valēa romāns "Verķumāte". Zinu, ka šos un līdzīgus darbus cilvēki aizgūtnēm lasa. Jaunā paaudze ir vārda vistiešākā nozīmē noilgojusies saprast, kas tad mēs esam, kas ir mūsu zeme, mūsu dievi, un to, cik dažādi varam izlasīt un saprast dainās ieliktās zīmes. Mēs vairs lāga neprotam lasīt savas tautasdziesmas. Tāpēc es ļoti vēlētos, lai tie cilvēki, kuri darbojas folkloras lauciņā, vēl pamatīgāk iedziļinātos un panāktu, ka to daudzkārt dziļāk māca, piemēram,

Kultūras akadēmijā, studēt un pasniegt visus tos tēlus un to vēsti, ko mēs jau diemžēl esam aizmirsuši. – Tad jau tomēr ar mums tik traki nav, ja, raugi, ir vairākas agrākos laikos uzrakstītas pētījumu un apkopojumu grāmatas, top jauni romāni, tostarp ir arī cilvēki, kuri studē un rakņājas? Turklāt, ja ielāgojam arheoloģes Raisas Denisovas pausto, mums kā vienīgajiem pasaulē unikālajiem cilvēces pirmtautas baltu gēnu nesējiem nemaz arī nav citas izvēles un iespējas.

– Katrā ziņā latvietim ir ļoti jāsaņem un, kā to savulaik tēlaini noformulējis Imants Ziedonis, no tādas ceļmallapas, ko allaž nobružā visādi garāmbraucēji, jāizstaisnojas un vienreiz jābeidz runāt un rīkoties izvairīgi, it kā aplinkus. Es pati to labi apzinos – vienā brīdī pieķēru sevi, ka esmu savās zināšanās apstājusies un sāku visnotaļ pieticīgi pārtikt no tā, kas man ir, sak, būs jau gana un tamlīdzīgi. Nē! Latvietim vajag mācīties un studēt. Un vispirms viņam jāstudē pašam sevi, savas tautas patieso vēsturi. Un man ir ļoti patīkami arī redzēt, ka Teoloģijas fakultātē studē brīnišķīgi jauni cilvēki, kuri tā arī dara, tostarp arī brauc apmaiņas programmās uz citu valstu augstskolām. Kaut vai tāpēc, ka tur jau ir izstrādāta sistēma un metodoloģijas, kā šādas lietas var efektīvi pētīt, un tā pētīt, lai nebūtu šīs diletantiskās pieticības piegaršas. Un tur, Eiropā, starp citu labi zina to, cik vērtīgi ar savām dainām esam tieši mēs, baltu pēcteči, kā vērtējamās tās zināšanas, kas tajās absolūti perfektā formā ieliktas tā, lai biežajos klejajos vienmēr droši spētu glabāties galvā, šajā dabas dotajā cietajā diskā. Jau, manuprāt, esam aizdzīvojušies tiktāl, ka ārvalstīs mūs pēta un izprot vairāk nekā mēs to darām paši. Mēs un mūsu senči par šīs pasaules uzbūvi jau sen visu zinājuši, jau krietni pirms visiem tā dēvētajiem zinātniski tehniskajiem atklājumiem. Mēs esam to ģeniāli piefiksējuši. Tikai paši to aizmirsuši...

Ziņo redaktoram!